

Η ΩΡΑΙΟΤΕΡΗ ΜΟΡΦΗ ΜΙΑΣ ΜΕΓΑΛΟΦΥΪΑΣ

Όταν άκοιμε το όνομα του Φράντς Λίστ άμέσως έρχεται στο νοΐ μας ή εικόνα του Ούγγρου βιρτουόζου του πιάνου, του πολυταξιδευμένου, που χάρη στην άσυμβίβαστη δεξιότηχία του γνώρισε από τα δεκαπέντε του χρόνια την πιο καταπληκτική φήμη σ' όλη την Εόρπνη. Ο Λίστ έχει γίνει θρύλος με την κοσμική και κάπως φαναχτερή ζήη πού πέρασε, με τις άριστοκρατικές του σχέσεις, με τις ρωμαντικές του περιπέτειες, με την άδκαανίκητη προσωπική του γοητεία. Οι σύγχρονοι του, καθώς και οι κατοπινοί, θαμνωμένοι από αυτή τή χωρίς προηγούμενο δόξα, δέ μπόρεσαν να διακρίνουν ό,τι πιο βαθύ και πού άκατάλυτο κρυβότανε πίσω άπ' αυτή. Τόν θαυμάζου για τό ασύγκριτο σολιζιμό του και για την άνωτερότητα τής μουσικής του έρμηνείας, τά έργα του όμως δέν τά άγαποσαν έκτός από μερικές διασκευές και παραφράσεις με έκδηλο τό έπιδεικτικό στοιχείο. Ός τό τέλος τής ζωής του τόν χειροκρότησαν για την τραμακτική δεξιότηχία του πού όμως μόνο στον έξωτερικό και έφήμερο χαρακτήρα τής φύσης του άνδγεται. Μόνο άφοϋ πθανε ο Λίστ, τό μουσικό του έργο βρήκε τή δικαίωσή του και πίσω από τόν άπράξιμυλο χαμένο βιρτουόζο πρόβαλε ένας από τους πιο δυνατούς δημιουργούς του αιώνα του, ένα άπό τά πιο πλούσια και πιο πλατιά πνεύματα τής εποχής του. Έκτός από τό μουσικό του έργο, τό τόσο έκτεταμένο, έκτός από τους περιήμιους μαθητές πού μόρφωσε και τόν άνώτερο και τολημρ τρόπο πού διέδωθε τό περίημο θέατρο τής Βαϊμάρης, ο Λίστ έχει να παρουσιάσει και ένα φιλολογικό έργο άρκετά σημαντικό πώνω σέ μουσικά και δραματικά θέματα, την άραία και γεματή αγάπη βιογραφία του Σοπέν, άναρίθμητα άρθρα, κριτικές και την άλληλογραφία του με διαφόρους μουσικούς και με προσωπικότητες τής τέχνης.

Ο Λίστ άφιέρωσε μεγάλο μέρος άπό τόν πολύτιμο χρόνο του για να έρμηνέσει και να κάνει νοητά στον κόσμο τά νέα έργα πολλών παραγνωρισμένων μουσικών πού χωρίς αυτόν ίσως να μη είχαν γίνει γνωστοί ή και να άρβουσαν πολύ. Ένθουσιαζότανε με κάθε ώριο πού συναντούσε, άγκάλιαζε κάθε προοδευτική ιδέα και δίκατα θεωρείται σαν μία από τις πιο καθολικές διανοίες τής εποχής του. Μικρο παιδάκι άκόμα, όταν πρώτη φορά άρχισαν ν' άνοιγονται γι' αυτόν οι κόμοι τής τέχνης, έρριξε όλη του την προτίμηση στη μουσική του Μπετόβεν πού ζούσε άκόμα τότε και πού πολλοί φτασμένοι μουσικοί δέ μπόροσαν άκόμα να τόν νιώσουν και άμφιβηήτοσαν τή μεγαλοφύα του.

Οι καλλιτεχνικές περιπέτειες του Λίστ πού τις άρχισε μόλις έννια χρόνων τόν γέμισαν δόξα άπό την άρχή κι ως τόσο ποτέ δέν τις άγάπησε ίσως γιατί και ή ύγεια του ήταν λεπτή και τόν κουράζε πολύ ή άδικοκη μετακίνηση. Και ή έπιτακτική άνάγκη γαλήνης και άνάπαυσης πού ένιωθε, ένισχυμένη και άπό τή μυστικόπαθρή φύση του, τόν έκαναν να σκεφθεί άν θα ήτανε καλλίτερα ν' άπαρηνηθεί τή μουσική και ν' άφοσιωθεί στη θρησκεία άρχίζοντας σπουδές σ' ένα σεμινάριο. Εύτυχώς ο πατέρας του μπόρεσε να τόν άποτρέψει άπό ένα τέτοιο σγέβιο λέγοντάς του ότι τό θέλη-

μα του Θεοϋ ήταν να καλλιερήσει και ν' άναπτύξει τό δώρο πού του είχε χαρίσει και για δικό του καλό και για τό καλό όλων. Πάντως πολύ γρήγορα ο νεαρός Φράντς ένιωσε ότι ή δεξιότηχία μονάχη τής δέν τόν ίκανοποιούσε και ότι εναντι έξάντλησει γι' αυτόν κάθε γοητεία τής. Σε μία συλλυγία πού έβωσε κάποτε άποκλειστικά με έργα Μπετόβεν, θύμωσε τρομερά όταν στο τέλος του ζήτησαν να παίξει τή δική του παράφραση πάνω στο «Ροβέρτο Διάβολο» του Μέγερμπερ. Και ήτανε πολύ νέος άκόμα όταν, κουρασμένος ψυχικά άπό τις κοσμικές του έμφανίσεις, έγραφε στο φίλοσφο Λαμεναιά «Η ώρα τής άφοσίωσης και τής άνδρικής δράσης δέ άρθει ποτέ για μένα: Είμαι άμετάκλητα καταδικασμένος σ' αυτό τό επάγγελμα του θεατρίνου πού διασεκάθει τόν κόσμο των σαλονιών: «Ένωθε ό,τι ο Ιππαινοί και οι έκδηπλότες θαυμασμοϋ άπευθύνονταν μόνο στα μαγικά του δαχτυλά και όχι στον πραγματικό άνθρωπο πού κρυβότανε μέσα του, πού τόν προαιθανότανε άλλά πού δέν είχε άκόμα δώσει τό μέτρο τής δύναμής του. Και διακίαινε πιά άπόλυτα τόν πεθομένο πατέρα του πού του είχε πει ότι ή μουσική θα του έβινε τή δυνατότητα να βοηθήσει όσο πιο πλατιά γίνοντανε τούς γύρω του. Σε ήλικία 23 χρόνων με τή ευκαιρία μιάς μεγάλης άπεργίας στη Λωάν, ο Λίστ, άναστατωμένος άπό τό αιατηρ αυτό δράμα, έγραψε ένα ήρωικό κομμάτι για πιάνο, τό πρώτο άπό τά «*Années de Pèlerinage*» με τόν τίτλο «Λωάν» και με όπότιπλο τό σύνθημα τών Λυονέζων άπεργών «Ζήσε με τή δουλειά, πέθανε με» στη μάχη» Είχε άρchiσει να άνερεϊρεται την άνώτερη και ζωντανή μουσική πού θ' άντιπροσώπευε κάτι περισσότερο άπό μία ευχαρίστηση του αϋτιού, άπό μία άμορφη ίσορροπία τών φθόγγων. Και πόσο άνώτερη ήτανε αυτή ή άντιληψη τής τέχνης τό δείχνουν τά παρακάτω λόγια του: Στόν έπικήδειο του μεγάλου δεξιότηχου τό βιολιού Παγκανίσι πού πολύ νεαρός είχε άπερίοριστα θαυμάσει, ο Λίστ άνάμεσα σ' άλλα γράφει: «Ο καλλιτέχνης πού μέλλοντος πρέπει, μ' όλη του την καρδιά, ν' άπαρηνηθεί τόν έγωιστικό και ματαιόδοξο ρόλο πού τελευταία και ένδοξο όπόδειγμά του ήτανε ο Παγκανίσι. Ο καλλιτέχνης δέν πρέπει να τοποθετεί τά ιδανικά του μέσα του άλλά έξω άπό τό πρόσωπό του. Η δεξιότηχία να του χρησιμεύει για μέσο και όχι για σκοπούς και να θυμάται πάντοτε ότι, όπως ή εϋγένεια και άναμφισβήτητα πού πολύ και άπό την εϋγένεια, «Τό πνευμα όποχρύνει!»

Άκόμα και σέ προχωρημένη ήλικία, ο Λίστ, ένοχλημένος άπό τό είδος του θαυμασμοϋ πού συναντούσε όπου έμφανιζότανε, γράφει σέ μία φίλη του «Είμαι δυστυχισμένος, γιατί ή περασμένη μου διασημότητα είναι τό μεγαλύτερο έμπόδιο στην πραγματική μου φήμη!» Και τότε έγραφε την τελειότερη μουσική του, τόσο διαφορετική άπό τά προηγούμενα έργα του, άπό τά Κοντοέρτα του, άπό τις Ραψωδίες, τις Σπουδές, τά *Lieder* του κ. λ. π. Σ' αυτή την τελευταία περίοδο τής ζωής του πραγματοποίησε τή μουσική πού είχε άνεϊρευθεί, τή ποιοτική άπό τά πιο εϋγενικά αίσθήματα και τις πιο όψηλές ιδέες, την Ιδανική μουσική τής ά-

γάπης και της πίστης. Και σύνθεσε τὰ δρατόρια «Ό θρύλος της 'Αγίας 'Ελισάβετ» και ὁ «Χριστός, τὶς Λειτουργίες του, τὸ «Ρέκβιεμ», τὸς Ψαλμούς και τὶς Προσευχές.

Ἡ ἀφιλοκέρδεια τοῦ Λίστ και ἡ γενναιοφροσύνη τῆς ψυχῆς του ἦταν σπάνιες. Στὶς μεγάλες πλημμύρες τοῦ Δούναβη στὸ 1838, πού ξεσπίτωσαν πολὺν κόσμον στὴν Αὐστρία, ὁ Λίστ, ἀπὸ τὸ Μιλάνο πού βρισκότανε ἐκεῖνο τὸν καιρό, ἔτρεξε ἀμέσως στὴ Βιέννη σπου ἐδῶσε μέσα [σ'] ἕνα μῆνα πάνω ἀπὸ δέκα συναυλίες γιὰ τὰ θύματα τῶν πλημμυρῶν. Καὶ τὸ ἴδιο ἔκανε ὅποτε ἄκουγε ὅτι ἦταν ἀνάγκη νὰ συγκεντρωθοῦν χρήματα γιὰ φιλανθρωπικούς σκοπούς.

Ὁ Λίστ, μὲ τὴν ἀτέλειωτη καλωσύνη και εὐγένεια του, στοὺς μαθητὲς του φερνέτανε σὰν σὲ συναδέλφους του. Εὗρισκε συχνὰ εὐκαιρίες γιὰ νὰ τοὺς ἐμφανίσει στὰ ἀριστοκρατικά σαλόνια πού σύχναζε ἐκεῖνος και στὴν κατοπινὴ σταδιοδρομία τους τοὺς παρακολουθοῦσε πάντα μὲ ἐνεργὸ στοργή. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πιάνο, δί-δασκε ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο, ἄρπα, τρομπόν και ποτὲ δὲ δέχτηκε ἀμοιβὴ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του. Δὲν παραδεχότανε ὅτι δίνει μαθήματα ἀλλὰ μόνο συμβουλές γιὰ τὸ πὼς θὰ μπορούσε ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του νὰ βρεῖ τὸ δρόμο πού του ταίριαζε, ἀποτινάζοντας τὴ σχολικὴ ρουτίνα και ἀποκτώντας ἀνεξαρτησία στὴν τέχνη. Ἐπὶ σαράντα περίπου χρόνια, δὲν ἔμεινε οὔτε ἕνας πιανίστας στὴν Εὐρώπῃ πού νὰ μὴ πάει στὴ Βαϊμάρη γιὰ νὰ πάρει τὴν καλλιτεχνικὴ καθιέρωση ἀπὸ τὸ μεγάλο δάσκαλο και τὴν πιὸ θερμὴ ἐνθάρρυνση γιὰ κάθε εὐγενικὸ νεωτερισμό. Κάθε νέος μουσικός μὲ τάλαντο μπορούσε νὰ ὑπολογίσει στὴν πρόθυμη ὑποστήριξη τοῦ Λίστ. Αὐτὸς ἔκανε πρῶτος γνωστὸ τὸ Ροβέρτο Σοῦμαν στὸν κόσμο, αὐτὸς ὑποστήριξε δραστήρια τὸ δεκαοχτάχρονο τότε Σεζάρ Φράνκ, τὸν πρῶτο-βγαλο Μπράμς, τὸ νέο Μουσοσόρσκυ, τὸ Σμέτανα· αὐτὸς ἀνέβασε γιὰ πρώτη φορά στὸ θέατρο τῆς Βαϊμάρης τὴν ὄπερα «Σαμφὼν και Δαλιδά» τοῦ Σαίν-Σάνς. Ὅσο γιὰ τὸ Βάγκνερ, ὄχι μόνο τὸν βοήθησε χρηματικά κι ἐταν ἀκόμα ὁ ἴδιος ἦτανε οἰκονομικὰ στενοχωρημένος, ἀλλὰ προπαγάνδιζε μ' ὅλη του τὴν ψυχὴ γιὰ τὸ ἔργο του και παρ' ὅλη τὴν ἀντίδραση πού συνάντησε, ἀνέβασε στὴ Βαϊμάρη τὸν Ταχχῶυζερ και τὸ Λόεγκριν. Κι ἀκόμα μὲ διαβήματα στὴν Αὐλὴ κατάφερε νὰ ἐπιτραπῇ ὁ γυρισμός στὴ Γερμανία τοῦ Βάγκνερ πού βρισκότανε ἐξόριστος στὸ ἐξωτερικὸ γιατί εἶχε πάρει μέρος στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1848. Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ λατρεία του, ξεχνοῦσε τὴ δικὴ του τὴν ἄξια, ἔβιβε ὅτι τοῦ ἀνῆκε, τὸν καιρὸ του, τὶς δυνάμεις του και ὅλο του τὸ χρῆμα γιὰ τὰ ἐξυπηρετῆσει μὲ αὐταπάρνηση τοὺς ἄλλους και ἔγραφε στὸ Βάγκνερ «Ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς μου ὅλης θὰ εἶναι νὰ σταθῶ ἄξιος τῆς φιλίας σου!»

Τὴ χριστιανικὴ αὐτὴ ταπεινοφροσύνη και τὴν ἀτέλειωτη ὑπομονὴ του τὴν ἔβεινε και κάθε φορά πού συναντοῦσε τὴν κατακραυγὴ τοῦ κόσμου εἶτε γιὰ τὰ ἔργα του πού δὲν τὰ καταλάβαιναν, εἶτε γιὰτὶ ἤθελε νὰ πλουτίσει τὸ ρεπερτόριό του μὲ ἔργα νέα ἢ ξεχασμένα ἢ ἀκόμα γιὰ τὶς ἐλεύθερες ἔρμηνειες του πού ἔφευγαν ἀπὸ τὴν κλασικὴ ρουτίνα. Δὲν τὸν ἐνδιέφερε ἡ ἄμνη ἐπιτυχία. Μῆχρι και τὰ τελευταία του γράμματα βλέπουμε τὸ Λίστ στὰ ἀιώνια ταξίδια του νὰ ζοδεύει τὶς τελευταίες του δυνάμεις και νὰ σκορπῆει μὲ τὴ μεγαλύτερη ἀπλοχερία τὸ τάλαντό του γιὰ νὰ κάνει γνωστὰ ζῆνα ἔργα. Ἡ μόνη του φιλοδοξία ἦτανε, σύμφωνα μὲ

τὴν ὄρατα του ἔκφραση, «νὰ ρίξει τὸ ἀκόντιό του στὶς ἀπέραντες ἐκτάσεις τοῦ μέλλοντος και νὰ γράφει ἔργα πού, καλὰ ἢ ὄσχημα, θὰ εἶχαν τὴν ἰκανότητα ν' ἀνοιξοῦν καινούργιους δρόμους σὲ γενιές πιὸ εὐτυχημένες».